

ABORDAREA INTER- ȘI TRANSDISCIPLINARĂ LA ORELE DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Albina BLANARI,

profesoară de limba și literatura română, grad didactic superior,

IP Liceul Teoretic „Alexandru Ioan Cuza”, or. Chișinău

E-mail: blanarialbina46@gmail.com

ORCID ID: 0009-0009-6979-7496

CZU: 373.5.016:821.135.1

DOI: 10.46727/c.01-02-12-2023.p21-28

Abstract. *The current and prospective demands of society are undeniable in terms of the school as well and, in particular, its actors, pupils and teachers. The contemporary human being requires to go through the learning process beyond disciplines, an integrated curriculum, which can be closer to his needs. The interdisciplinary approach at classes provides a communication culture necessary for the student and forms him as a personality with a vast culture.*

Keywords: *interdisciplinarity, transdisciplinarity, critical thinking, multiple intelligences, life skills, creativity.*

Contextul social concretizat în exigențele actuale și de perspectivă ale societății, într-un anumit tip de cultură și civilizație, în anumite cerințe și standarde de viață ale oamenilor, își pune amprenta indubitabil și asupra școlii, mai ales asupra actorilor ei, elevii și profesorii. T. Hadzilacos subliniază, într-un mod deosebit de sugestiv, necesitatea reformei educaționale: „Pentru prima oară în istoria educației, noi suntem chemați să educăm o generație care va trăi și va munci într-un mediu social, profesional, tehnologic și chiar geopolitic care este radical diferit de cel în care trăim și învățăm azi” [10, p. 126]. Marea provocare pentru educatori este pregătirea tinerilor pentru adaptarea creativă la situații greu de prevăzut, lucru dificil de realizat dacă educatorii înșiși nu sunt formați pentru adaptarea creativă la schimbări, pentru adoptarea unui nou tip de profesionalism didactic. Profesorii trebuie să facă față unor solicitări specifice societății actuale, generațiilor de elevi care sunt tot mai diferite, modalităților de relaționare cu elevii, deoarece generația postmodernă de elevi „pare a păstra mentalitatea de consumatori, elevii sunt ușor adaptabili, pragmatici, încrezători și dependenți de computere” [11, p. 141].

Într-o societate cu o explozie informațională și o dezvoltare puternică a tehnologiilor, organizarea învățării clasice este insuficientă. Omul contemporan solicită să parcurgă o învățare dincolo de discipline, un curriculum integrat, care poate fi mai aproape de nevoile lui. Rezolvarea problemelor concrete din viața cotidiană, indiferent de gradul de complexitate pe care îl au, implică apelul la cunoștințe, deprinderi, competențe ce nu pot fi delimitate în sfera de cuprindere a unui sau altui obiect de studiu. Confruntarea științelor cu aspectele complexe ale realității au determinat stabilirea legăturilor între discipline, așa cum există între fapte, oameni,

culturi, religii, geosfere. Nevoia de construire a unor punți de legătură între diferite discipline s-a concretizat în apariția, în secolul al XX-lea, a pluridisciplinarității, interdisciplinarității și transdisciplinarității. Cercetările științifice multi-, inter- și transdisciplinare nu sunt opuse, ci complementare, deoarece au ca obiectiv comun înțelegerea profundă a realității. Prin abordările inter- și transdisciplinare, elevii au prilejul să-și extindă viziunea asupra vieții și universului.

Interdisciplinaritatea presupune o intersectare a diferitelor arii disciplinare. Prin interdisciplinaritate se realizează acțiunea deschisă dintre competențe sau conținuturi interdependente din două sau mai multe discipline, ce implică interpenetrarea disciplinelor, se dezvoltă competențe integrate/transversale/cheie, apar transferuri orizontale ale cunoștințelor dintr-o disciplină în alta la nivel metodologic și conceptual. Interdisciplinaritatea presupune abordarea conținuturilor complexe, având ca scop imaginii unitare asupra unei anumite problematice. Interdisciplinaritatea constituie un principiu ce trebuie aplicat, o modalitate de gândire și acțiune ce decurge din evoluția științei și a vieții economico-sociale. Abordarea interdisciplinară a învățării are o serie de avantaje:

- permite acumularea de informații despre obiecte, procese, fenomene, care vor fi aprofundate în anii următori ai școlarității;
- clarifică mai bine o temă, făcând apel la mai multe discipline;
- creează ocazii de a corela limbajele disciplinelor școlare;
- permite aplicarea cunoștințelor în diferite domenii;
- constituie o abordare economică din punct de vedere al raportului dintre cantitatea de cunoștințe și volumul de învățare.

Transdisciplinaritatea reprezintă gradul cel mai elevat de integrare a curriculumului, o formă superioară a interdisciplinarității și presupune concepte, metodologie și limbaj care tind să devină universale. Abordarea de tip transdisciplinar tinde către o fuziune a cunoștințelor specifice diferitelor discipline, la descoperirea unor noi câmpuri de investigație, la conceperea unor noi programe de cercetare. Abordarea transdisciplinară este centrată pe „viața reală” cu probleme importante. Considerându-se că deschide calea către atingerea unui nivel al cunoașterii superior, transdisciplinaritatea, numită și „o nouă viziune asupra lumii”, este capabilă să conducă la înțelegerea, soluționarea multiplelor probleme complexe și provocări ale lumii actuale. Învățarea nu mai este rezultatul exclusiv al demersurilor profesorului, este un proces cognitiv complex și o activitate socială intra- și interpersonală.

Strategii didactice eficiente în abordarea inter- și transdisciplinară la orele de limba și literatura română

La orele de limba și literatura română, abordarea inter- și transdisciplinară oferă elevilor posibilitatea de a-și dezvolta sfera cognitivă, de a asimila mai ușor valorile fundamentale și, nu în ultimul rând, de a-și scoate în relief profilul de inteligență. Una dintre strategiile eficiente în acest context, după părerea noastră, este teoria inteligențelor multiple. Conform acestei teorii, elaborate de H. Gardner, există șapte tipuri de inteligență: lingvistică, muzicală, spațială, logico-

matematică, chinesteziă, interpersonală, intrapersonală. Autorul consideră că relevanța acestei teorii pentru practica școlară se poate concretiza în: redimensionarea, extensia concepției profesorilor despre inteligență, despre modalitățile de predare și evaluare. Teoria inteligențelor multiple duce la trei concluzii:

- Fiecare om dispune de întreaga gamă de inteligențe.
- Nu există doi indivizi care să aibă același profil intelectual.
- Dacă cineva are o inteligență puternică, nu înseamnă că acționează neapărat inteligent.

Deseori, inefabilul operei literare se descoperă în condiții strict individuale, când elevul, trăind aventura cunoașterii, pătrunde insistent în intimitatea textului și descoperă enigmele prin analiza aspectelor interioare ale personajului (inteligența intrapersonală), prin analogii și crearea diagramelor (inteligența logico-matematică) etc. Experiența ne-a demonstrat că, în contextul actual al limbii și literaturii române, valorificarea tuturor tipurilor de inteligență și combinarea acestora condiționează succesul și progresul școlar, permite elevilor să găsească soluții pentru diferite tipuri de probleme, or „literatura înseamnă cunoaștere, descoperire, participare afectivă, ipostaze și soluții născute din nevoia fundamentală a spiritului uman de a prinde sensul lumii”.

În continuare, vom descrie aplicarea în practică a acestei teorii în abordarea poemului *Moartea căprioarei* de Nicolae Labiș, clasa a IX-a. Am luat în considerare indicațiile altor practicieni, expuse în literatura de specialitate, sursele din internet și am diversificat competențele urmărite în funcție de tipul de inteligență vizat:

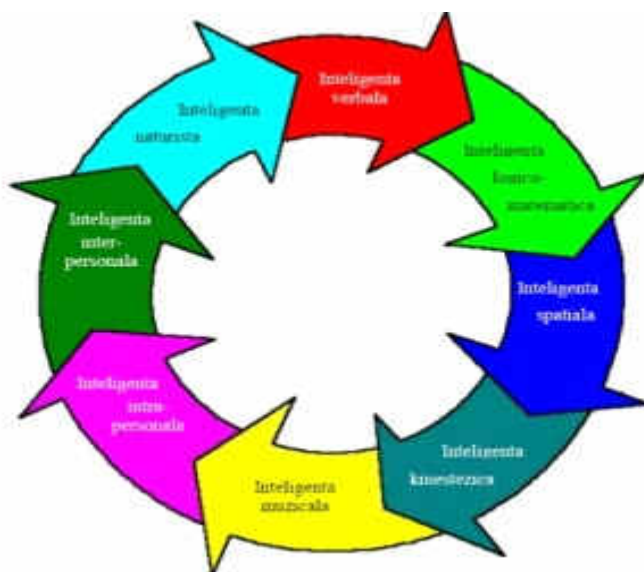

Figura 1. Teoria inteligențelor multiple (H. Gardner)

La etapa de realizare a sensului, le-am propus elevilor diverse sarcini, ei având posibilitatea să-și aleagă una din ele și să lucreze într-un laborator.

Tabelul 1. Sarcini de lucru conform tipurilor de inteligență

Tipul de inteligență	Sarcina
Inteligența verbal-lingvistică	Sintetizați în 8-10 enunțuri, mesajul poemului.
Inteligența logico-matematică	Reprezentați grafic trăirile copilului la vânătoare.
Inteligența muzical-ritmică	Propuneți o melodie care scoate în evidență stările personajelor.
Inteligența vizual-spațială	Desenați câteva scene din poem care v-au impresionat.
Inteligența corporal-chinesteziică	Mimați ultima secvență din poem.
Inteligența interpersonală	Improvizați un interviu cu tatăl/fiul.
Inteligența intrapersonală	Scrieți o pagină de jurnal din numele unui personaj.
Inteligența naturalistă	Pornind de la comportamentul personajelor din text, încadrați-le într-un tip temperamental.

Am observat că elevii s-au încadrat în activitate cu multă plăcere, mai ales cei cu inteligența predominant muzical-ritmică, vizual-spațială și corporal-chinesteziică. Stimularea inteligențelor multiple, în aceeași clasă de elevi, presupune favorizarea unui mediu de învățare interactiv, asigurarea dezvoltării unui climat favorabil activităților diferențiate, crearea premiselor pentru dezvoltarea gândirii critice a elevului. Aplicarea teoriei inteligențelor multiple la clasă prezintă o serie de avantaje. Clasa devine un adevărat laborator de cercetare, scopul fiind nu doar acela de a-i antrena pe elevi în formularea unor răspunsuri și întrebări, ci și acela de a-i ajuta să descopere căile de a pune întrebările și a găsi răspunsurile. Elevii își pot dezvolta deprinderea de a sintetiza și abstractiza mesajul unui text literar printr-o formulă sau printr-o imagine/desen, își pot dezvolta imaginația, sunt motivați să învețe, se simt atrași de activitate și au posibilitatea de a explora.

O altă strategie în abordarea inter- și transdisciplinară la orele de limba și literatura română este *pictura verbală*. Astfel, în desenul lor verbal, elevii operează cu noțiuni precum: fundal, prim-plan, plan secund, pată de culoare etc. Metoda am aplicat-o la studiul poeziei *Lacul* de M. Eminescu, în clasa a IX-a. I-am rugat pe elevi să-și imagineze trei pânze care corespund celor trei tablouri ale operei: a) imaginea lacului; b) povestea de iubire imaginată; c) consemnarea unei realități triste. Întrebările-reper au fost următoarele:

- Ce alcătuiește prim-planul/planul secund, fundalul pânzei întâi/a doua/a treia?
- Numiți detaliile care compun imaginea lacului, a idilei, a suferindului din iubire.
- Ce culori domină în fiecare din aceste planuri?
- Raportați culorile respective la stările sufletești trăite de eul liric.
- Care sunt petele de culoare ce dau lumină prim-planului/planului secund/fundalului?

- Ce tonalități (calde, reci) domină tabloul?
- Care este motivul schimbării acestor tonalități de la o pânză la alta?
- Ce procedeu a utilizat pictorul pentru a scoate în evidență, din punct de vedere al cromaticii, al stărilor de spirit create, asemănarea dintre pânza întâi și cea de-a treia?

Întrebările pot fi diverse. Este important ca ele să-l ajute pe elev să pătrundă în atmosfera poeziei, să înțeleagă specificul compoziției, efectul armoniilor cromatice, rolul detaliilor în transmiterea unor stări de spirit ori a mesajului.

O altă metodă îndrăgită de elevi este cea a *horoscopului*. În opinia cercetătorilor, este o metodă distractivă, contribuind la dezvoltarea vocabularului elevilor. Am aplicat-o pentru a folosi inteligența naturalistă și lingvistică în depistarea trăsăturilor morale ale personajului **Otilia** din romanul *Enigma Otiliei* de George Călinescu, clasa a X-a. Elevii au fost organizați în echipe, a câte patru elevi, pentru fiecare grup fiind desemnat un raportor.

Fișa 1

- Alege o posibilă zodie pentru Otilia și argumentează-ți decizia .

Berbec Cu inițiativă Dinamică Hotărâtă Egoistă Extremistă Capricioasă	Pești Altruistă Filantropică Adaptabilă Credulă Risipitoare Capricioasă	Taur Tenace Hotărâtă Prudentă Inflexibilă Încăpățânată Rigidă	Vărsător Omenoasă Meditativă Onorabilă Altruistă Excentrică De neînduplecat	Rac Intuitivă Analitică Sociabilă Hipersensibilă Metodică	Gemeni Capricioasă Altruistă Magnetică Perspicace Neliniștită
Balanță Intuitivă Logică Temperată Indolentă Indecisă	Fecioară Perfecționistă Obiectivă Încăpățânată Precaută Indecisă Modestă	Leu Optimistă Vivace Arogantă Tenace Hotărâtă	Capricorn Diplomată Pragmatică Profundă Încrezătoare Materialistă	Săgetător Neinteresată Idealistă Profetică Risipitoare Compătimitoare	Scorpion Tenace Pasionată Ageră Arogantă Senzuală Sarcastică

Figura 2. Horoscopul personajului

Au fost parcurși următorii pași:

- au fost date citirii caracteristicile fiecărui semn zodiacal;
- fiecare echipă și-a exprimat opțiunea de încadrare a personajului într-un anumit semn zodiacal;
- au fost prezentate opiniile și argumentele în favoarea alegerii făcute.

Elevilor li se acordă timp de lucru, apoi raportorii ies în fața clasei și justifică fiecare trăsătură morală, apelând la exemple semnificative extrase din operă. Esența metodei nu este încadrarea personajului într-un semn zodiacal din punct de vedere astrologic, ci dezvoltarea capacităților de înțelegere a profilului moral al lui. Din această perspectivă, am putea realiza o clasificare convențională a metodelor ce angajează spectrul bogat al înzestrărilor umane.

Proiectul are un rol extrem de mare în dezvoltarea intelectuală, iar elevii trebuie să fie îndemnați să lucreze mai mult în faza proiectivă (pregătirea activităților) decât în faza acțională. Prin proiect, elevul învață să acționeze după ce a gândit în prealabil și să tragă concluzia că o activitate proiectată se desfășoară mai rapid, iar greșelile

pot fi evitate în mai mare măsură de la început, dacă efortul prealabil de gândire a fost mai mare și mai îndelungat. Metoda este foarte eficientă, în special în cazul abordării temelor interdisciplinare, tocmai pentru că, prin natura sarcinilor pe care le propune, solicită transferul de cunoștințe și competențe dobândite în cadrul altor discipline și valorifică foarte mult competențele transversale precum cele de comunicare, negociere, planificare, organizare. Produse realizate în urma derulării unor proiecte în cadrul orelor de limba și literatura română sunt postere, albume, pagini de revistă sau ziar, sondaje de opinie, mici piese de teatru, concursuri, excursii literare, mape tematice, referate, eseuri, studii de caz etc. Pornind de la ideea că proiectul este o strategie eficientă de formare, dezvoltare și evaluare a competențelor comunicative, fiind generat de aspectele-cheie ale curriculumului, am planificat și am realizat în clasa a V-a proiectul „Țărișoara mea”. Sarcinile au fost următoarele:

- să compună poezii despre patrie;
- să selecteze poezii patriotice ale poeților cunoscuți, proverbe, curiozități;
- să elaboreze un colaj de imagini sau fotografii;
- să respecte structura unei cărți (copertă, file, cuprins, prefață/postfață).

Experiența ne-a demonstrat că subiectul proiectului a fost în conformitate cu interesele elevilor. Ei și-au repartizat sarcinile în funcție de interes. Unii au compus poezii și texte despre țară, alții au elaborat colaje de imagini, au selectat curiozități, proverbe, ghicitori. Au fost și elevi care au confecționat aplicații frumoase pe copertă. În clasa a VI-a, le-am propus proiectul „Personajul meu preferat din poveste”. În cadrul acestei activități, elevii au confecționat din diverse materiale personajul-păpușă. Proiectul le-a oferit multă satisfacție și motivație. Analizând gradul de implicare a elevilor în proiecte și rezultatele obținute, am constatat că elevii preferă această metodă de evaluare, deoarece ei se află în centrul procesului de învățare, profesorul având doar rolul de a facilita experiențele de învățare ale copiilor. Proiectul oferă șansa de a analiza în ce măsură elevul folosește adecvat cunoștințele, instrumentele și materialele disponibile în atingerea finalităților propuse; oferă oportunități foarte bune pentru abordări interdisciplinare ale unor teme, fenomene; facilitează învățarea prin cooperare; dezvoltă capacitățile de investigare și de sistematizare a informațiilor; sporește motivația pentru învățare prin apelul la situații din viața cotidiană și prin implicarea elevilor. În continuare sunt prezentate câteva produse ale elevilor.

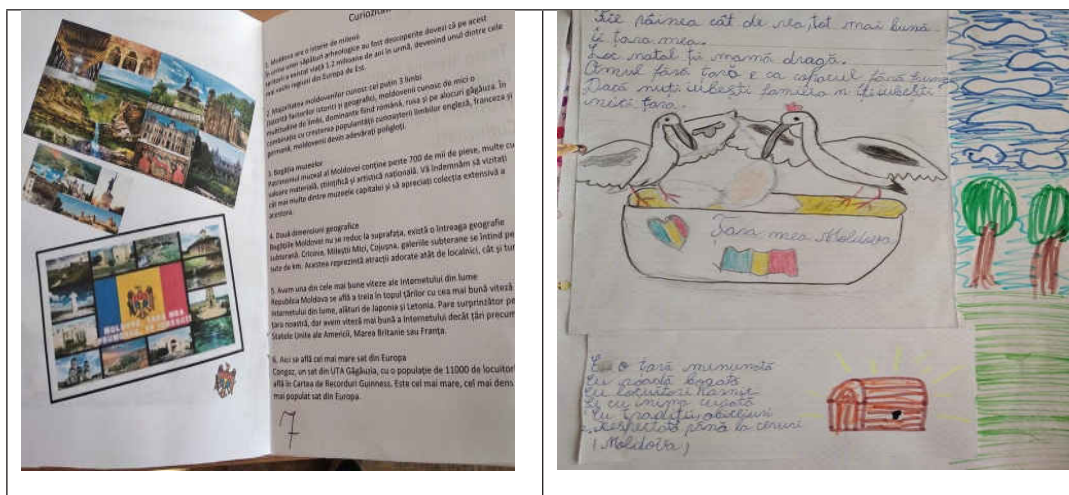

Figura 3. Proiectul Țărișoara mea

Figura 4. Proiectul Personajul meu preferat din poveste. Fata moșneagului

Figura 5. Balerina din povestea Soldățelul de plumb

Învățarea centrată pe elev oferă elevilor o mai mare autonomie și un control sporit cu privire la disciplina de studiu, la metodele de învățare și la ritmul de studiu. Iar predarea interdisciplinară pune accentul simultan pe aspectele multiple ale dezvoltării copilului: intelectuală, emoțională, socială, fizică și estetică. În cele din urmă, interdisciplinaritatea asigură forma sistematică și progresivă a unei culturi comunicative necesare elevului în învățare, pentru interrelaționarea cu semenii, pentru parcurgerea cu succes a treptelor următoare în învățare, pentru învățare permanentă. Prin interdisciplinaritate, profesorul dezvoltă abilități, modelează personalități necesare societății cu gândire critică, capacitate de comunicare și cooperare, abilități de lucru în echipă, atitudine pozitivă, responsabilitate și implicare.

Bibliografie:

1. Cucos, C. *Pedagogia*. Iași: Polirom, 1996.
2. Jinga, I., Istrate, E. *Manual de pedagogie*. București: ALL, 2008.
3. Margineanu, N. *Psihologie și literatură*. Cluj: Dacia, 1971.
4. Șchiopu, C. *Metodica predării literaturii române*. Chișinău: Centrul ed. al UASM, 2009.
5. Callo, T., Ghicov, A. *Elemente transdisciplinare în predare*. Chișinău: Știința, 2007.
6. Ciolan, L. *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*. Iași: Polirom, 2008.
7. Bocoș, M.-D. *Instruirea interactivă*. Iași: Polirom, 2013.
8. *Competența interculturală*. Auxiliar didactic. Ch.: PRO DIDACTICA, 2015.
9. Făt, S., Labăr, A. *Eficiența utilizării noilor tehnologii în educație*. EduTIC, 2009.
10. Hadzilacos, T. The Processes of Learning and Teaching in the Communicatioon Society. In: *Learning and Teaching in the Communicatioon Society*, Council of Europe Publishing, 2003.
11. Stan, E. *Pedagogie postmodernă*. Iași: Editura Institutului European, 2004.